

Identifying the Factors Influencing Students' educational Achievement based on the Functions of Religiosity using a pa Paradigmatic Model

✉ **Hasan Shahrakipour** / Associate Professor, Department of Educational Sciences, Roudehen Islamic Azad University hshahrakipour44@gmail.com
Mahboobeh Abdollahi / Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Roudehen Islamic Azad University mahbubeh.abdollahi@iau.ac.ir
Atiyeh Taghavi-rad / PhD student in Educational Sciences, Roudehen Islamic Azad University
Received: 2024/09/17 - **Accepted:** 2025/02/05 att43@yahoo.com

Abstract

The present study aimed to identify the factors influencing students' academic achievement based on religious functions. The research is fundamental in terms of purpose and qualitative in terms of data type, based on data. The statistical population includes academic and seminary experts, 10 of whom were selected using a purposeful snowball method. The research instrument was a semi-structured interview consisting of 8 questions that were coded using MAXQDA software. The reliability coefficient between the codings was 72% and the reliability obtained from the two coders was 68%. The results of the analysis of the interview questions identified 100 indicators (items), 6 main dimensions, and 24 sub-components: Worldview (belief foundations, innate foundations, dignity foundations, rational foundations), learning (function, orientation, skill), learning requirements (family environment, cultural beliefs, religious rituals, the role of teachers, adapting the educational environment), learning problems (ignoring students' cognitive development, providing a large volume of material, using unskilled and inexperienced instructors, social deviations), use of teaching methods (emphasis on the reminder method, emphasis on gradual education, emphasis on continuous education, emphasis on the awareness method, emphasis on the storytelling method), education (moral growth, intellectual growth, educational growth). According to the results, it can be concluded that the role and function model of religiosity has multiple dimensions, and in order to apply the religiosity model in academic progress, all of these dimensions and components require intervention.

Keywords: Academic Achievement, Religiosity, Functions of Religiosity.

شناسایی مؤلفه‌های تأثیر گذار بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان بر مبنای کارکردهای دین داری مبتنی بر الگوی پارادایمی

hshahrakipour44@gmail.com

mahbubeh.abdolahi@iau.ac.ir

att43@yahoo.com

حسن شهرکی پور / دانشیار گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن

محبوبه عبداللهی / استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن

عطیه تقوی راد / دانشجوی دکتری علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن

دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۷ - پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۱۷

چکیده

تحقیق حاضر با هدف شناسایی مؤلفه‌های تأثیر گذار بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان بر مبنای کارکردهای دین داری انجام شد. پژوهش به لحاظ هدف، بنیادی و برحسب نوع داده، کیفی از نوع داده بنیاد است. جامعه آماری شامل صاحب نظران دانشگاهی و حوزوی است که به روش هدفمند گلوله برفی ۱۰ نفر انتخاب شدند. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه ساختاریافته مشتمل بر ۸ سؤال بود که با استفاده از نرم افزار MAXQDA کدگذاری شد. ضریب پایایی بین کدگذاری‌های انجام شده ۷۲ درصد و پایایی حاصل از دو کدگذار ۶۸ درصد بود. نتایج حاصل از تحلیل سؤالات مصاحبه، ۱۰۰ شاخص (گویه)، ۶ بعد اصلی و ۲۴ مؤلفه فرعی را شناسایی نمود: جهان بینی (مبانی اعتقادی، مبانی فطری، مبانی کرامتی، مبانی عقلی)، یادگیری (کارکرد، جهت گیری، مهارت)، الزامات یادگیری (محیط خانواده، باورهای فرهنگی، مناسک دینی، نقش معلمان، مناسب سازی محیط آموزشی)، مشکلات یادگیری (بی توجهی به رشد شناختی دانش آموزان، ارائه حجم زیادی از مطالب، استفاده از مربیان غیرمتخصص و کارناآموده، انحرافات اجتماعی)، استفاده از روش تدریس (تأکید بر روش یادآوری، تأکید بر آموزش تدریجی، تأکید بر آموزش مستمر، تأکید بر روش آگاهی بخشی، تأکید بر روش قصه گویی)، تربیت (رشد اخلاقی، رشد تفکری، رشد آموزشی). با توجه به نتایج می توان نتیجه گیری نمود که الگوی نقش و کارکردهای دین داری دارای ابعاد متعدد بوده و به منظور به کارگیری الگوی دین داری در پیشرفت تحصیلی تمامی این ابعاد و مؤلفه‌ها نیازمند مداخله می باشد.

کلیدواژه‌ها: پیشرفت تحصیلی، دین داری، کارکردهای دین داری.

در سازمان‌های بین‌المللی از جمله یونسکو و سازمان ملل متحد، برخورداری از آموزش باکیفیت در کلیه زمینه‌ها به‌عنوان یک حق عمومی معرفی شده است (Melero, Domenech & Cabeza Ruiz, 2020)، که مستلزم دسترسی عادلانه به منابع و خدمات و فرایندهای آموزشی می‌باشد (Moriña & Biagiotti, 2022). پیشرفت تحصیلی یکی از مهم‌ترین متغیرهای هر سیستم آموزشی است (کریم‌زاده و دیگران، ۱۳۹۹)؛ چنانچه آموخته‌های فرد متناسب با توان و استعدادهای بالقوه‌اش باشد یا فاصله‌ای بین توان بالقوه و توان بالفعل دانش‌آموز نباشد، می‌گوییم پیشرفت تحصیلی رخ داده است (جعفری سرخه دیزج، ۱۴۰۰). درواقع پیشرفت تحصیلی بدین معناست که سطح مورد انتظار آموزشی برآورد شده و به اهداف آموزشی دست پیدا کرده‌ایم (کریمی و فدایی دولت، ۱۳۹۷).

موفقیت در مسئله تحصیل از مهم‌ترین دغدغه‌های هر نظام آموزشی می‌باشد؛ چراکه بهبود عملکرد تحصیلی جامعه، بیانگر موفقیت نظام آموزشی در زمینه هدف‌یابی و توجه به رفع نیازهای فردی می‌باشد. در همین راستا، پیشرفت عملکرد تحصیلی یک هدف اصلی برای مدیران و معلمان مدرسه بوده است. وضعیت عملکرد تحصیلی دانش‌آموز بیانگر این واقعیت است که دانش‌آموز، معلم و نهادهای آموزشی تا چه حد به اهداف خود نائل شده‌اند (تموک و دیگران، ۱۴۰۲). هرچه یادگیرنده بیشتر مشغول مسائل تحصیلی شود، می‌توان به پیشرفت تحصیلی و کاهش افت تحصیلی او امیدوار بود؛ زیرا علت اصلی در افت تحصیلی و کاهش پیشرفت یادگیرندگان، بی‌انگیزگی آنها نسبت به امور تحصیلی و مشغول نشدن در مسائل تحصیلی است (روبایی و دیگران، ۱۴۰۲). عوامل مؤثر بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی، بسیار گسترده است (Taub et al., 2019)؛ به‌طور کلی عواملی که بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مطرح است را می‌توان به سه دسته عوامل فیزیولوژیکی، عوامل روان‌شناختی و عوامل محیطی تقسیم‌بندی نمود (تقی‌پور و دیگران، ۱۳۹۶). در یک تقسیم‌بندی دیگر می‌توان بین عوامل درونی و بیرونی پیشرفت تحصیلی تمایز قائل شد (Moriña & Biagiotti, 2022). عوامل درونی، مرتبط با ویژگی‌های شخصی دانش‌آموز می‌باشد (Dreyer, Gow & Mostert, 2020; Milsom & Sackett, 2018). نقطه تمایز عوامل بیرونی فراهم‌سازی منابع حمایتی برای فرد می‌باشد؛ به‌گونه‌ای که حمایت خانواده و دوستان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (Dreyer, Gow & Mostert, 2020). از طرفی حمایت، درک و شفقت سیستم آموزشی از جمله معلمان، کارکنان به‌عنوان عوامل بیرونی در پیشرفت تحصیلی تأثیرگذار است (Cotán et al., 2021). حمایت همسالان نیز به‌عنوان عامل بیرونی در تعیین اهداف آموزشی و تسهیل دسترسی به مفاهیم تحصیلی مؤثر می‌باشد. (Orr & Goodman, 2010).

دانش‌آموزان به دلیل مواجهه با نگرانی‌های مرتبط با تحصیل، شغل و زندگی اجتماعی با استرس، اضطراب و افسردگی، در معرض آسیب‌های روانی قرار دارند (Aristovnik et al., 2020)، اما جالب توجه است که نتایج مطالعات متعدد نشان می‌دهد، دین‌داری در رشد تاب‌آوری روان‌شناختی (Chang et al., 2021; Sarrionandia et al., 2018) و افزایش رضایت از زندگی (Dominguez & Lopez-Noval, 2020; Villani, 2019; Kong et al., 2019; Di Fabio

(Kenny, 2016) & نقش داشته و به‌عنوان یک مکانیزم دفاعی در مقابل استرس و فشار روانی عمل می‌نماید (Imperatori et al., 2020)؛ همچنین دین‌داری نقش مهمی در بهزیستی فرد داشته (Park, 2005) و به‌عنوان یک محافظ برای سلامت روان (Hughes & Shin, 2011) به‌ویژه در مواجهه با پریشانی‌های بلندمدت عمل می‌نماید (Bryant, 2019) و حس امنیت افراد را افزایش می‌دهد (Kowalczyk, 2020). مطالعات مرتبط با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نیز نشان می‌دهد، دین‌داری منجر به رشد تحصیلی می‌شود (MacCann et al., 2020; Horwitz, 2021). در طول سالیان متمادی، باورها، ارزش‌ها، آیین‌ها به شیوه‌های گوناگونی پدیدار شده‌اند (عزیزی، اسحاق و هیلمی، ۲۰۲۲). از نظر اسلام دین و دین‌داری یک مسئله فطری و اجتماعی است و همواره جزء لاینفک جامعه بوده است و نیاز انسان به دین قدمتی به عمر تاریخ دارد (افشانی و شیرینی محمدآباد، ۱۳۹۵).

تعریف و اندازه‌گیری دین‌داری به شیوه‌ای دوگانه، از طریق یک سازه منفرد یا چندبعدی نمایش داده می‌شود (Mathur, 2012). کوئینیک (۲۰۰۴) دین‌داری را به‌عنوان یک تجربه عینی و اجتماعی حاصل از ارزش‌ها، باورها و آموزه‌های فردی که از طریق تشریفات یا اعمال خاص نمود می‌یابد، تعریف نموده است. در فرهنگ قرآنی واژه دین به معنای جزء، حساب، قانون، اطاعت، اسلام و توحید آمده است (برزگر بفرویی و توکلی بنیزی، ۱۳۹۶)، که از موارد آن می‌توان به دین پیروی از یک راه‌ورسم اعتقادی است (یوسف: ۳۷ و ۳۸؛ ابراهیم: ۱۳)، دین تصدیق خداوند، رسول، کتاب، قیامت و معاد است (انشقاق: ۲۲؛ انفطار: ۹)، دین تسلیم در برابر امر خداوند است (بقره: ۱۳۱)، دین پیروی از راه ابراهیم ﷺ است (انعام: ۱۶۱)، دین اعتقاد به توحید و عبودیت خداوند است (یوسف: ۴۰)، دین همان چنگ زدن به حبل الهی است (بقره: ۲۵۶)، دین اقامه نماز و پرداختن زکات است (بینه: ۵)، دین همان دین اسلام است (آل عمران: ۱۹) و دین به مفهوم قانون است (یوسف: ۷۶)، اشاره کرد. لذا در یک تعریف می‌توان گفت: دین می‌تواند مجموعه‌ای مرکب از معارف، احکام و دستورات فردی و اجتماعی که از سوی منبع الهی به‌واسطه پیامبران در اختیار انسان قرار داده شده و با هدف تکامل و رستگاری انسان است، باشد (حسینی و دیگران، ۱۳۹۹).

طبق نظر هوپر و هوپر (۲۰۱۲)، دین‌داری دارای پنج بعد است: ۱. ذهنی؛ که اشاره به درک و آگاهی فرد نسبت به آموزه‌های دینی و میزان پرداختن به تفکر دینی و تلاش برای ارتقای درک امور دینی دارد؛ ۲. ایدئولوژی؛ که درجه اعتقادات دینی و پذیرش جزمی و متعصبانه دین است؛ ۳. رفتار عمومی؛ که به موجب آن فرد بیشتر درگیر فعالیت‌های مذهبی بیرونی مانند حضور در کلیسا، مساجد و... می‌شود؛ ۴. رفتار خصوصی؛ که در آن شخص ترجیح می‌دهد به‌طور خصوصی به فعالیت‌های مذهبی مشغول شود؛ ۵. تجربه دینی؛ شدتی که شخص با امور متعالی ارتباط برقرار می‌نماید، است. دین و دین‌داری تأثیرات عمیق و ماندگار در زندگی انسان دارد، که از آن جمله می‌توان به معنابخشی به زندگی (نوربخش و اویسی فردویی، ۱۳۹۵)، آرامش روانی (شاه‌آبادی، ۱۳۹۶)، تربیت و تکمیل انسان‌ها فراخور استعدادها (یزدخواستی و دیگران، ۱۳۹۵) و همبستگی اجتماعی (تاتار و فتحی، ۱۳۹۵) اشاره نمود.

پژوهش‌های متعددی به‌منظور بررسی تأثیر و کارکرد دین‌داری در پیشرفت تحصیلی انجام گرفته است (Aristovnik et al., 2020; Azizi et al., 2022; Efiong Ibok et al., 2020; Farhan & Zubairu & Sakariyau, 2016; Rofi'ulmuiz, 2021; Horwitz, 2021; Khalid et al., 2020). برای توضیح ارتباط بین پیشرفت تحصیلی و دین‌داری می‌توان به این نکته اشاره نمود که دین به‌عنوان یک استراتژی مقابله‌ای سازگار عمل نموده و کمک می‌نماید تا مشکلات و چالش‌ها به‌عنوان فرصت‌هایی برای بلوغ و رشد ارزیابی شوند (Imperatori et al., 2020; Park et al., 2005; Harmell et al., 2011; Pargament & Sweeney, 2011)، و انعطاف‌پذیری افراد را در برابر سختی‌ها و مشکلات افزایش می‌دهد (Edara et al., 2021). تربیت دینی با توجه به کارکردهای فراوانی که بر روی نوجوانان دارد؛ ازجمله ارتباط با پیشرفت تحصیلی در بسیاری از جوامع بشری، همواره یکی از ابعاد مهم تربیتی بوده است. این امر، به‌ویژه در دوران نوجوانی که یکی از دوره‌های تأثیرگذار تربیتی است، از اهمیت بیشتری برخوردار است، اما به‌منظور تربیت دینی نوجوانان، دو چالش اساسی وجود دارد: شناخت صحیح محتوای تربیت دینی و روش متناسب با سن نوجوان، که اگرچه محتوا و روش‌های مختلف در متون دینی ارائه شده است (رهنمایی، ۱۳۹۷)، اما مدلی که به نقش و کارکردهای دین‌داری در پیشرفت تحصیلی پرداخته باشد، یافت نشد؛ لذا هدف از پژوهش حاضر، شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بر مبنای کارکردهای دین‌داری، مبتنی بر الگوی پارادایمی می‌باشد.

روش پژوهش

روش پژوهش بر اساس هدف، بنیادی، بر اساس نوع داده، کیفی و از نوع داده‌بنیاد است و بر اساس زمان گردآوری داده، مقطعی است. جامعه مورد مطالعه شامل خبرگان دانشگاهی و حوزوی، مدیران ستادی وزارت آموزش و پرورش و کارشناسان خبره مرتبط با آموزش و پرورش بود. تعداد نمونه مشتمل بر ۱۰ نفر بود که به شیوه غیراحتمالی و هدفمند و با استفاده از روش نمونه‌برداری زنجیره‌ای یا گلوله‌برفی انتخاب و تا اشباع اطلاعات ادامه یافت. برای انجام مصاحبه‌های اکتشافی به‌صورت هدفمند تعدادی از خبرگان آموزشی و حوزوی انتخاب شده و پس از اعمال هماهنگی‌های لازم با آنها، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته به عمل آمد.

ابزار پژوهش

ابزار مورد استفاده مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، مشتمل بر ۸ سؤال بود. با کسب اجازه از مصاحبه‌شونده مکالمات مصاحبه ضبط شد. فرایند مصاحبه در اواسط زمستان سال ۱۴۰۰ اجرا شد. زمان انجام مصاحبه بین سی تا نود دقیقه بود. برای حصول اطمینان از روایی ابزار و به‌منظور اطمینان از دقیق بودن یافته‌های پژوهش، از دیدگاه‌های اساتید آشنا با این حوزه و کارشناسان و متخصصان که در این حوزه خبره و مطلع و آشنا بودند استفاده شده است؛ همچنین هم‌زمان از مشارکت‌کنندگان در تحلیل و تفسیر داده‌ها کمک گرفته شده است.

روش اجرا

روش تحلیل داده‌ها، کدگذاری نظری برگرفته از روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد بود، که از روش کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی و با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA استفاده شد. به غیر از پژوهشگر یک متخصص آمار و یکی از اساتید دانشگاه کدهای استخراج‌شده مصاحبه را مورد بررسی قرار دادند. مصاحبه‌شوندگان مشتمل بر ۳ نفر استاد دانشگاهی، ۳ نفر معاون آموزش و پرورش و خبرگان حوزوی، ۳ نفر مدیر آموزش و پرورش و ۱ نفر از کارشناسان باسابقه اجرایی بودند. ۴ نفر زن و ۶ نفر مرد بودند. ۹ نفر دارای تحصیلات دکتری تخصصی و ۱ نفر فوق لیسانس بود. به منظور حصول اطمینان از پایایی نتایج به‌دست‌آمده، از پایایی بازآزمون و روش توافق درون موضوعی برای محاسبه و ارزیابی پایایی مصاحبه‌ها استفاده شده است. برای محاسبه و ارزیابی پایایی بازآزمون از بین مصاحبه‌ها، چند مصاحبه به‌عنوان نمونه انتخاب و هرکدام از آنها در یک فاصله زمانی مشخص، دوباره کدگذاری شدند؛ سپس کدهای مشخص‌شده در دو فاصله زمانی برای هرکدام از مصاحبه‌ها با هم مقایسه و برای محاسبه و ارزیابی پایایی با روش توافق درون موضوعی دو کدگذار، از یکی از اساتید آشنا به کدگذاری درخواست شد تا به‌عنوان کدگذار ثانویه در پژوهش شرکت کند؛ در ادامه پژوهشگر به همراه این همکار، تعداد ۳ مصاحبه را کدگذاری و درصد توافق درون موضوعی، مورد ارزیابی قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

به‌منظور شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های نقش و کارکردهای دین‌داری در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر تهران از روش کدگذاری استفاده شد. نتایج حاصل از کدگذاری باز منجر به شناسایی ۱۰۰ مفهوم اولیه شد. مفاهیم به‌دست‌آمده از تحلیل سؤالات مصاحبه پس از کدگذاری باز با حرف انگلیسی M مجدد در قالب کدگذاری محوری و مبتنی بر ۶ بعد رویکرد پارادایمی دسته‌بندی گردید؛ به‌طوری‌که از حروف MA جهت دسته‌بندی شرایط علی، از حروف MS جهت دسته‌بندی پدیده‌محوری، از حروف MD جهت دسته‌بندی بستر پدیده، از حروف MR جهت دسته‌بندی عوامل مداخله‌گر، از حروف MT جهت دسته‌بندی راهبردها و از حروف MB جهت دسته‌بندی دستاوردها و پیامدها استفاده شده است. یافته‌ها نشان داد مرتب‌سازی نهایی و خوشه‌بندی کلیه کدهای محوری (مؤلفه‌ها) در ۶ مقوله اصلی طبقه‌بندی شده است؛ در مرحله آخر از فرایند تحلیل کیفی، یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل، حول محور هدف اصلی قرار گرفت و با پیوند دادن مفاهیم (کدگذاری باز)، مقوله‌ها (کدگذاری محوری) مشخص شد. نتایج نشان داد که از میان ۱۰۰ مفهوم موجود، ۶ مقوله اصلی و ۲۴ مقوله فرعی آن است. بر اساس ادبیات، پیشینه و دیدگاه‌های موجود و مطابق با پیش‌بینی‌ها در فصل دوم و در راستای مدل مفهومی پژوهش این مؤلفه‌ها در جدول (۱) نام‌گذاری شدند.

جدول ۱: کدگذاری حاصل از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته

سازه	کدگذاری انتخابی (مقوله)	کدگذاری محوری (مؤلفه)	کد مفهوم	کدگذاری باز (مفاهیم)
نقش دین‌داری در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان	جهانی اعتقادی		MAA1	اعتقاد دانش‌آموزان به وحدانیت خداوند و باور این مهم که هر کسی برای رضایت خداوند می‌بایست در هر زمینه‌ای تلاش کند، می‌تواند بر انگیزه یادگیری تأثیرگذار باشد.
			MAA2	اعتقاد به این موضوع که انسان هدفمند آفریده شده است و رسالتی بر دوش آن است، می‌تواند انگیزه پیشرفت و یادگیری را ارتقا بخشد.
			MAA3	اعتقاد بر اینکه خداوند نیاز به یاور و کمک ندارد و میل پیشرفت فقط برای کمک به بندگان خداوند است، می‌تواند در افزایش انگیزه یادگیری تأثیرگذار باشد.
			MAA4	شناخت خداوند می‌تواند باعث تغییر در تفکر و نحوه یادگیری افراد گردد.
	جهانی فطری		MAS1	باور این موضوع که خداوند لطف ویژه خود را در سرشت بشر به ودیعه نهاده تا زمینه کمالات و فضائل باشد، می‌تواند انگیزه پیشرفت تحصیلی را افزایش دهد.
			MAS2	اعتقاد بر اینکه رشد فضایل مستلزم هدایت و تعلیم و تربیت است، می‌تواند انگیزه پیشرفت تحصیلی را افزایش دهد.
			MAS3	میل به کمال‌جویی افراد می‌تواند انگیزه پیشرفت تحصیلی را افزایش دهد.
			MAS4	شناخت حقایق و خداپرستی و خیر و نیکی و ارزش‌های انسانی می‌تواند انگیزه پیشرفت تحصیلی را افزایش دهد.
			MAS5	اعتقاد به نوع‌دوستی و عدالت‌خواهی می‌تواند انگیزه پیشرفت تحصیلی را افزایش دهد.
			MAS6	با درک صحیح از فطرت می‌توان به پرورش افراد پرداخت، به همین دلیل اگر استعدادهای فطری نباشد یا شناخته نشود، تربیت و آموزش و پیشرفت در یادگیری مفهوم مشخص نخواهد داشت.
	جهانی کرامتی		MAD1	باور این موضوع که در سرشت انسان علاوه بر عناصر مادی، عنصر ملکوتی وجود دارد و محرک انسان برای یادگیری و پیشرفت است.
			MAD2	باور این موضوع که انسان شخصیت آزاد و مستقل دارد و همواره در جهت رسیدن به سعادت باید تلاش نماید، می‌تواند انگیزه پیشرفت را ارتقا بخشد.
			MAD3	باور این موضوع که انسان بر بسیاری از موجودات جهان برتری دارد، می‌تواند در افزایش انگیزه یادگیری تأثیرگذار باشد.
			MAD4	باور این موضوع که انسان خلیفه خدا در زمین است؛ پس باید شایسته بندگی خداوند باشد؛ بنابراین همواره در جهت دستیابی به پیشرفت و یادگیری تلاش نماید.
			MAD5	باور این موضوع که انسان مسجود فرشتگان است؛ پس همواره باید تکامل یابد؛ بنابراین در جهت دستیابی به پیشرفت و یادگیری می‌بایست تلاش نماید.
	جهانی عقلی		MAF1	اعتقاد بر این موضوع که انسان برای اینکه بتواند حق را از باطل تشخیص دهد، نیاز به یادگیری و پیشرفت دارد.
			MAF2	اعتقاد بر این موضوع که انسان برای تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی نیاز به یادگیری و پیشرفت دارد.
			MAF3	اعتقاد بر این موضوع که انسان برای اینکه عواقب پیامدهای افعال خویش را پیش‌بینی نماید نیاز به یادگیری و پیشرفت دارد.

کارکردهای یادگیری	MSB1	دین اسلام راه هدایت انسان‌ها به سوی کمال و رستگاری است و زمینه‌ساز موفقیت و پیشرفت است.
	MSB2	دین مقدس اسلام برنامه جامع تربیتی انسان برای عبادیت و تقرب الی‌الله است و عبادت چراغ راه پیشرفت است.
	MSB3	ایمان متربیان به اعتقادات، اخلاق و احکام الهی که همان معرفت و ایمان به دین اسلام است، مهم‌ترین رسالت تعلیم و تربیت در نظام اسلامی است.
	MSB4	معارف اسلامی بستری برای تقویت اندیشه و پیشرفت علمی، ایمان و عمل دینی و برنامه‌ریزی است.
	MSB5	دین اسلام فرد را توانمند می‌سازد که به‌گونه‌ای فعال، جامعه را به سوی آرمان‌های اسلامی سوق دهد و در برابر آسیب‌های اعتقادی، اخلاقی، فرهنگی و سیاسی / اجتماعی، ایستادگی و مقاومت کند.
جهت‌گیری یادگیری	MSV1	محور قرار گرفتن قرآن کریم، سنت، سیره و معارف معصومان ☸ در ابعاد و سطوح گوناگون برنامه‌ریزی درسی در مدارس.
	MSV2	ترسیم سیمای معقول و زیبای دین در مدارس و ارائه تصویری همه‌جانبه از آن، به‌طوری‌که ابعاد فردی و اجتماعی، مادی و معنوی و دنیوی و اخروی انسان را پاسخ‌گو باشد.
	MSV3	تأکید مدارس بر گفتمان دینی حاکم بر انقلاب اسلامی که در اندیشه‌های امام خمینی ☸ و رهبر معظم انقلاب تبلور یافته است.
	MSV4	پرورش روحیه تفکر و تعقل در متربیان آموزشی
	MSV5	استفاده از زمینه‌های فطری و روحیه حقیقت‌طلبی متربیان، همراه با توجه به نیازهای روز ایشان.
مهارت‌های یادگیری	MSC1	خودپایی دانش‌آموزان ابزاری است در خدمت یادگیری مطلوب و هم در خدمت تبلیغ و اشاعه معارف و ارزش‌های اسلامی.
	MSC2	خودسازی دانش‌آموزان ابزاری است در خدمت یادگیری مطلوب و هم در خدمت تبلیغ و اشاعه معارف و ارزش‌های اسلامی.
	MSC3	تلاش و مجاهدت در عرصه‌های مختلف زندگی شخصی و علمی.
	MSC4	آداب و مهارت‌های زندگی جزئی از دین و از آن تفکیک‌ناپذیر بوده و در حوزه سلامت جسمانی و عقلی نیز، در مورد صحت بدن و عقل و حفظ بهداشت تأکیدهای بسیاری در آموزه‌های دینی شده است.
الزومات یادگیری	MDH1	باورها و احساسات دینی طی دوره کودکی، در محیط صمیمی و منظم خانواده شکل می‌گیرد و پرورش می‌یابد و به‌وسیله آن می‌توان مسئولیت‌پذیری را در بین کودکان بهبود داد تا آثار آن در عملکرد تحصیلی ظاهر شود.
	MDH2	خانواده سالم با ایجاد یک فضای معنوی در محیط خانواده می‌تواند زمینه پرورش استعداد تحصیلی فرزندان را فراهم آورد.
	MDH3	خانواده با ایجاد فضای صمیمی و حراست‌شده و فراهم کردن آسایش فرزندان می‌تواند باعث رشد عملکرد تحصیلی فرزندان گردد.
	MDH4	احساسات مادر نسبت به فرزند از موهبت‌های الهی است و این توجه مادر می‌تواند در پیشرفت تحصیلی فرزندان تأثیرگذار باشد.
	MDH5	تأکید خانواده بر تعلیم و تربیت دینی نوعی آموزش غیررسمی آکادمیک است و موجب افزایش آگاهی و توانایی علمی فرزندان می‌شود.
	MDH6	در صورتی که والدین از سنن کم‌فرزندانشان را با مفاهیم و آموزه‌های دینی آشنا کنند و آموزش موضوعات دینی را در قالب تربیت دینی ارائه کنند، کودکان به‌صورت طبیعی با این مفاهیم آشنا می‌شوند و در مدرسه احساس خستگی نمی‌کنند.

بازوهای فرهنگی	MDJ1	باور فرزندان بر اینکه دین می‌تواند بر پیشرفت تحصیلی تأثیرگذار باشد.
	MDJ2	آداب و رسوم مذهبی یک جامعه در شکل‌گیری نحوه تفکر به یادگیری و آموزش تأثیرگذار است.
	MDJ3	فرهنگ مذهبی به عنوان عاملی که به زندگی انسان معنا و جهت می‌دهد، می‌تواند بر پیشرفت تحصیلی اثرگذار باشد.
	MDJ4	جهان‌بینی و انسان‌شناسی بر بهبود نحوه تفکر و یادگیری تأثیرگذار است.
	MDJ5	دین ارتباط عمیقی با فرهنگ دارد و فرهنگ یادگیری نیز می‌تواند تحت تأثیر دین قرار گیرد.
مناسک دینی	MDK1	انجام رفتارهای نمادی مذهبی در تقویت انگیزه یادگیری مؤثر است.
	MDK2	برقراری تعاملات مذهبی بر بهبود یادگیری و پرورش استعدادها تأثیرگذار است.
	MDK3	حضور در مساجد و هیئت‌های مذهبی بر تقویت انگیزه پیشرفت تأثیرگذار است.
	MDK4	انجام فرایض دینی توصیه شده می‌تواند بر یادگیری افراد تأثیرگذار باشد.
نقش معلمان	MDL1	اگر معلم بخواهد علاوه بر آموزش بر کیفیت آموزش دانش‌آموزان بپردازد؛ یعنی علم را تبدیل به پیشرفت تحصیلی مناسب کند، باید با دانش‌آموزان رابطه معنوی برقرار کند.
	MDL2	اگر شاگرد معلم را بپذیرد، امکان تعلیم و تربیت وجود خواهد داشت. هر قدر این مقبولیت بیشتر باشد، اثر تعلیمی و تربیتی بیشتر و دوام آن نیز زیادتر خواهد بود.
	MDL3	یافته‌های روان‌شناسان نشان می‌دهد هر چه دانش‌آموزان نگاه بهتری به معلم داشته باشند، بهتر ارتباط برقرار کرده و احتمال بیشتری دارد که نگرش خود را مطابق نظر گوینده تغییر دهند.
مناسب‌سازی محیط آموزشی	MDG1	اگر فضای مدرسه یادآور فطرت خداخواهی و تقویت‌کننده انگیزه آخرت‌گرایی باشد، در چنین محیطی زحمات معلمان و آموزش‌های آنان به بار نشسته و دانش‌آموزان را خداخواه و موفقیت‌طلب بار می‌آورد.
	MDG2	اصلی‌ترین رسالت مدیر مدرسه مناسب‌سازی محیط آموزشی برای تحقق تربیت دینی و رشد استعداد تحصیلی دانش‌آموزان است، تا در بستری مناسب تلاش عوامل آموزشی و تربیتی در تقویت اعتقادات مذهبی و اصلاح رفتار آنان به نتیجه مطلوب منتهی شود.
	MDG3	معماری ساختمان مدرسه، رنگ‌آمیزی، آرایش کلاس‌ها، شخصیت و رفتار مدیر و معلمان و دانش‌آموزان و ارتباط آنان با یکدیگر جو حاکم بر مدرسه است. این عوامل به صورت آشکار و پنهان در انتقال پیام‌های آموزشی و تربیتی به کودکان و نوجوانان نقشی داشته و آنان را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد.
	MRA1	اصول و آموزه‌های دینی بیشتر جنبه انتزاعی دارند و عدم آگاهی از توانایی‌های شناختی و نحوه یادگیری مطالب دانش‌آموزان می‌تواند بر پیشرفت تحصیلی آنها تأثیرگذار باشد.
	MRA2	عدم آماده نمودن ذهنیت دانش‌آموزان نسبت به آموزش مسائل دینی.
مشکلات یادگیری	MRA3	عدم آموزش مفاهیم دینی متناسب با مراحل رشد دانش‌آموزان.
	MRA4	موضوعاتی که در دروس دینی مطرح می‌شود، کمتر با موضوعات ملموس و محسوس که فراگیران با آنها سروکار دارند، در ارتباط‌اند؛ لذا درک آنها برای فراگیران که از نظر رشد شناختی به مرحله درک مسائل انتزاعی و رشد عملیات عینی نرسیده‌اند، سخت است.
	MRE1	ارائه حجم زیادی از مطالب و مفاهیم دینی در هر جلسه کلاس درس.
	MRE2	مفاهیم مذهبی که به فراگیران ارائه می‌شود، از حجم انبوهی برخوردار است؛ به صورتی که درک و فهم آن در زمان کم اختصاص یافته در برنامه‌های درسی سخت است.
	MRE3	تأکید بسیار معلمان بر ارائه مطالب دینی در کنار مطالب درسی می‌تواند منجر به دل‌زدگی آموزشی شود.
	MRE3	دل‌زدگی آموزشی شود.

استفاده از مربیان غیر متخصص و کارناآموده	MRT1	آموزش دروس مذهبی روش و سبک خاص را می‌طلبد که معلمان علاوه بر آشنایی با اصول و مبانی رشد و یادگیری، از مهارت‌های لازم باید برخوردار باشند.
	MRT2	تعدادی از معلمان از آموزش‌های علمی لازم جهت انجام صحیح و شایسته تدریس موضوعات مذهبی و دینی، برخوردار نیستند.
	MRT3	اغلب معلمان، با مسائل و موضوعات مذهبی به‌خوبی آشنایی ندارند؛ از این‌رو این مسائل به‌صورت سطحی ارائه می‌شود و تنها به حفظ و تلقین اکتفا می‌کنند، بدون آنکه به درک صحیح، توجهی داشته باشند.
	MRT4	بی‌اعتنایی به اقتناع فراگیران از سوی معلمان بدون حکمت و فایده موضوعات مذهبی و دینی در حد قابل‌فهم دانش‌آموزان، ارائه شود.
آحقرفاف افافاف	MRW1	بی‌بند و باری‌های افافاف بر میزان و نحوه یادگیری تأثیرگذار است.
	MRW2	ناسازگاری افافاف بر کاهش انگیزه یادگیری تأثیرگذار است.
	MRW3	بروز رفتاری پرخاشگرانه و سبزهجویی بر میل به پیشرفت تحصیلی و یادگیری تأثیرگذار است.
	MRW4	عدم باور بر عقوبت افافاف می‌تواند پایه‌های میل به پیشرفت و یادگیری را متزلزل کند.
تاکید بر روش یادآوری	MTA1	خداوند به‌وسیله نعمت‌های مادی و معنوی گرایش انسان‌ها را به‌سوی صاحب نعمت برمی‌انگیزد و معلمان با یادآوری این نعمات در کلاس درس می‌تواند علاقه دانش‌آموزان را به یادگیری و پیشرفت تحصیلی افزایش دهند.
	MTA2	در مدارس با توجه به اصول فطری و مسائل ذاتی فراگیران می‌توان از روش یادآوری نعمت‌های الهی و عمق بخشی بیش از آن استفاده نمود.
	MTA3	یادآوری نعمت‌های خداوند به تقویت و عمق بخشی دید فراگیران و دانش‌آموزان در مسئله یادگیری کمک کند.
	MTA4	در آموزش مربوط به خداشناسی و معاد به فراگیران باید بر محبت و عشق خدایی به همه افراد و به‌ویژه افراد نیکوکار و دادن پاداش و نعمت‌های بهشتی به آنان تأکید نمود و این امر می‌تواند موجب علاقه‌مندی دانش‌آموزان به تحصیل گردد.
تاکید بر آموزش تدریجی	MTS1	رعایت توان و استعداد دانش‌آموز از دیگر اصول تعلیم و تربیت است و معلمان در آموزش با بهره‌گیری از دانش این موضوع می‌توانند زمینه علاقه‌مندی دانش‌آموزان را به یادگیری گام‌به‌گام فراهم آورند.
	MTS2	معلمان می‌توانند با در نظر داشتن سطح درک و فهم فراگیران مطالب را به مرور ارائه دهند؛ به‌صورتی که فهم و پذیرش آن مفاهیم برای فراگیران ممکن باشد.
	MTS3	طبق روایت‌ها، وظیفه معلمان این است که به مقدار درک و فهم دانش‌آموزان مطالب را بیان کنند و به یکباره در تربیت نخست، آنان را از امور عینی و آشکار به موارد مهم و دقیق، و از ظاهر و علنی به موارد پنهان و خفی منتقل نکنند.
استفاده از روش تدریس	MTD1	در اسلام، آموزش مداوم و مستمر می‌باشد؛ بنابراین معلمان در مدارس باید جهت تعمیق یادگیری بر آموزش اهتمام مداوم بخشند.
	MTD2	در دین اسلام کسب یادگیری و علم آموزشی مطالب امر دایمی است و آموزش و به‌دست آوردن علم از نظر اسلام زمان معین و مشخصی ندارد؛ بنابراین همواره اصل مداومت و استمرار در آموزش می‌بایست مورد توجه معلمان قرار گیرد.
	MTD3	از نظر دین مبین اسلام، آموزش مطالب دینی امری است که باید تا پایان عمر ادامه یابد و تحت تأثیر آن باشد و این همواره افراد را به کسب یادگیری و پیشرفت سوق خواهد داد.

تأکید بر روش آگاهی‌بخشی	MTF1	آموزش مبتنی بر بصیرت و آگاهی دانش‌آموز از اصول اساسی نظام آموزشی اسلام است و همواره افراد را از جمود و تقلید کورکورانه و بدون تفکر و تعقل بر حذر داشته؛ بنابراین وظیفهٔ معلمان ارائهٔ شفاف مطالب به دانش‌آموزان است.
	MTF2	پروردگار عالمان از انسان‌ها می‌خواهد بر اساس آگاهی رفتار کنند و شیوهٔ دعوت پیامبر ﷺ نیز بر اساس آگاهی است؛ از این رو در نظام آموزشی اسلام، دیگر جایی برای تحمیل عقاید و تقلید کورکورانه و بدون بصیرت باقی نمی‌ماند و معلمان این موارد را باید در آموزش مورد توجه قرار دهند.
	MTF3	اگر دانش‌آموز آنچه را که در مدرسه یاد می‌گیرد درک کند و نسبت به آن آگاهی به‌دست آورد، به‌راحتی می‌تواند به موقعیت‌های جدید انتقال دهد و در یادگیری موفق باشد.
	MTF4	هدف در تعلیم و تربیت اسلامی رشد فکری دانش‌آموز است. رشد و تعالی دانش‌آموز در فرایند آموزش و پرورش به عمق و معرفت درونی وابسته است، نه افزایش حجم اطلاعات.
تأکید بر روش قصه‌گویی	MTE1	قصه یا داستان‌گویی یکی از مناسب‌ترین راه‌های آموزش مفاهیم از سوی معلمان به فراگیران است و این امر باعث می‌شود تا بخش وسیعی از تعلیم و تربیت فراگیران از این راه انجام پذیرد.
	MTE2	هر قدر استفاده از قصه‌های مناسب بیشتر باشد، اثر این آموزش و رسیدن به هدف‌های مورد نظر آن، ساده‌تر و سریع‌تر است؛ بنابراین معلمان می‌توانند با کسب مهارت قصه‌گویی در جهت تعالی یادگیری دانش‌آموزان اقدام نمایند.
	MTE3	در قرآن بسیاری از مفاهیم و حقایق و آموزه‌ها را در قالب بهترین قصه‌ها، به‌صورت قابل‌فهم برای مردم بیان نموده است؛ بنابراین استفاده از این روش در حال حاضر نیز می‌تواند موجب تعمیق یادگیری دانش‌آموزان گردد.
رشد اخلاقی	MBX1	فرد، استعداد‌های خود را می‌شناسد و به‌درستی از آنها استفاده می‌کند.
	MBX2	افکار و اعمال ناپسند را در شأن خود نمی‌داند و از انجام آنها خودداری می‌کند.
	MBX3	رفتاری متعادل دارد و بر احساسات خود مسلط است.
	MBX4	از عوامل گناه و لغزش دوری می‌جوید.
	MBX5	در رفتار و گفتار خود، باحیا و عقیف است.
	MBX6	به حفظ ارزش‌های اخلاقی پایبند است.
	MBX7	می‌تواند مهارت‌های لازم برای زندگی در جامعه و تحصیل در دوره‌های بالاتر را کسب کند.
رشد فکری	MBP1	رشد قدرت استدلال و تفکر در کلاس درس.
	MBP2	اشاعة رویکرد پرسش و پاسخ و درگیر شدن ذهن دانش‌آموزان با طرح مسائل مختلف.
	MBP3	توجه بر تکرار مباحث؛ زیرا تکرار سخن یا رفتار، آنها را به ژرفای وجود انسان وارد می‌کند و آن رفتار یا گفتار به‌صورت منش، در تفکر و ذهن او شکل می‌گیرد.
	MBP4	رشد الگوی کاوشگری در بین دانش‌آموزان.
رشد آموزشی	MBN1	فرد می‌تواند پدیده‌های گوناگون و علت آنها را تبیین کند.
	MBN2	می‌تواند علاوه بر مطالعه، ساعتی را به تفکر و مباحثهٔ علمی با سایرین اختصاص دهد.
	MBN3	می‌تواند اطلاعات در زمینه‌های گوناگون علمی را با مسائل دینی پیوند داده و مورد بررسی و مقایسه قرار دهد.
	MBN4	می‌تواند زبان عربی را در سطح معنای برخی از سوره‌های قرآن، احادیث، اذکار و دعاها، متداول بیاموزد.

در جدول (۱) همان‌طور که مشاهده می‌شود، نتایج حاصل از تحلیل سؤالات مصاحبه، ۱۰۰ شاخص، ۶ بعد اصلی و ۲۴ مؤلفه فرعی را شناسایی نمود: جهان‌بینی (مبانی اعتقادی، مبانی فطری، مبانی کرامتی، مبانی عقلی)، یادگیری (کارکردهای یادگیری، جهت‌گیری یادگیری، مهارت‌های یادگیری)، الزامات یادگیری (محیط خانواده، باورهای فرهنگی، مناسک دینی، نقش معلمان، مناسب‌سازی محیط آموزشی)، مشکلات یادگیری (بی‌توجهی به رشد شناختی دانش‌آموزان، ارائه حجم زیادی از مطالب استفاده از مربیان غیرمتخصص و کارناآزموده، انحرافات اجتماعی)، استفاده از روش تدریس (تأکید بر روش یادآوری، تأکید بر آموزش تدریجی، تأکید بر آموزش مستمر، تأکید بر روش آگاهی‌بخشی، تأکید بر روش قصه‌گویی)، تربیت (رشد اخلاقی، رشد تفکری، رشد آموزشی).

به‌منظور محاسبه پایایی بازآزمون، نتایج حاصل از بین کدگذاری‌های انجام گرفته توسط محقق در دو فاصله زمانی از فرمول (۱) استفاده شد:

فرمول ۱: پایایی به روش بازآزمایی

$$\text{درصد پایایی} = \frac{2 (\text{تعداد توافقات})}{\text{تعداد کل کدها}} \times 100$$

در این پژوهش تعداد توافقات ۳۶ و تعداد کل کدها ۱۰۰ بود؛ لذا ضریب پایایی بین کدگذاری‌ها، ۷۲٪ به‌دست آمده، که بیانگر این موضع برای قابل قبول بودن آن است.

برای ارزیابی پایایی با روش توافق درون موضوعی دو کدگذار، از یکی از افراد متخصص آشنا به کدگذاری درخواست شد تا به‌عنوان کدگذار ثانویه در پژوهش مشارکت نماید. پژوهشگر به همراه این همکار متخصص، تعداد ۳ مصاحبه را کدگذاری و درصد توافق درون موضوعی که به‌عنوان شاخص پایایی تحلیل به‌کار می‌رود را با استفاده از فرمول (۲) مورد بررسی قرار داد:

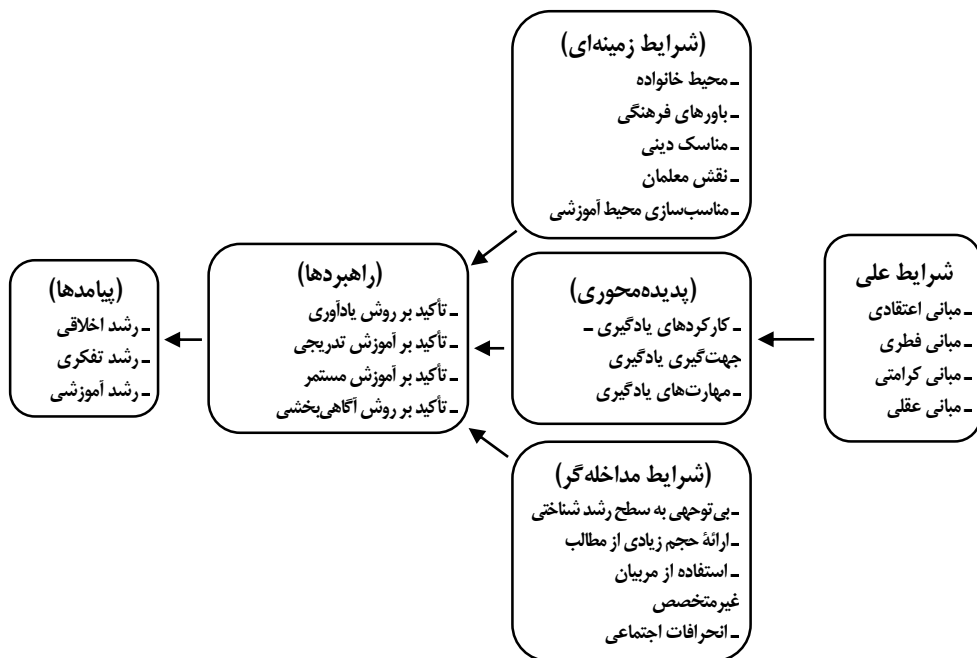
فرمول ۲: پایایی به روش توافق درونی

$$\text{درصد توافق درونی} = \frac{2 (\text{تعداد توافقات})}{\text{تعداد کل کدها}} \times 100$$

در فرمول (۲) تعداد توافق‌ها به تعداد کدهای مشترک و یکسان بین پژوهشگر و کدگذار همکار اشاره دارد. تعداد کل کدها، مجموع کدهای استخراجی بین پژوهشگر و کدگذار همکار می‌باشد. تعداد توافق ۳۴ و تعداد کل کدها ۱۰۰ صد بود. پایایی حاصل از دو کدگذار با توجه به ارزیابی‌ها زیر ۶۸٪ به‌دست آمد.

با توجه به تحلیل سؤالات مصاحبه و دسته‌بندی و کدگذاری شاخص‌های استخراج‌شده الگوی مفهومی نقش و کارکردهای دین‌داری بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در شکل (۱) ارائه شده است.

شکل ۱: ابعاد و مؤلفه‌شناسایی شده الگوی نقش و کارکردهای دین‌داری بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پس از تحلیل کیفی مبتنی بر الگوی پارادایمی

بحث و نتیجه‌گیری

با استفاده از روش داده‌بنیاد و تحلیل سؤالات مصاحبه با خبرگان و کدگذاری باز، محوری و انتخابی مورد بررسی قرار گرفت و با پیوند دادن کدها (کدگذاری باز)، مفاهیم (کدگذاری محوری) مشخص شدند. نتایج حاصل از تحلیل سؤالات مصاحبه نشان می‌دهد که از میان ۱۰۰ شاخص موجود، ۶ بعد اصلی و ۲۴ مؤلفه فرعی قابل شناسایی است: جهان‌بینی (مبانی اعتقادی، مبانی فطری، مبانی کرامتی، مبانی عقلی)، یادگیری (کارکردهای یادگیری، جهت‌گیری یادگیری، مهارت‌های یادگیری)، الزامات یادگیری (محیط خانواده، باورهای فرهنگی، مناسک دینی، نقش معلمان، مناسب‌سازی محیط آموزشی)، مشکلات یادگیری (بی‌توجهی به رشد شناختی دانش‌آموزان، ارائه حجم زیادی از مطالب استفاده از مربیان غیرمتخصص و کارنازآموده، انحرافات اجتماعی)، استفاده از روش تدریس (تأکید بر روش یادآوری، تأکید بر آموزش تدریجی، تأکید بر آموزش مستمر، تأکید بر روش آگاهی‌بخشی، تأکید بر روش قصه‌گویی)، تربیت (رشد اخلاقی، رشد تفکری، رشد آموزشی).

در پژوهش حاضر یکی از ابعاد (عوامل) الگوی نقش و کارکردهای دین‌داری در پیشرفت تحصیلی، جهان‌بینی است. این یافته، با یافته پژوهش پرسا (۱۳۹۷)، کریم‌زاده و دیگران (۱۳۹۹) و آی فونگ و همکاران (۲۰۲۰) هم‌راستاست. در تبیین این یافته می‌توان گفت که همه ادیان جهانی به‌رغم آنکه در جزئیات بسیار متفاوت هستند، دارای حوزه‌هایی کلی

هستند که دین‌داری در نظر آن حوزه‌ها جلوه‌گر می‌شود. این حوزه‌ها که می‌توان آنها را به‌مثابه ابعاد اصلی دین‌داری در نظر گرفت عبارت‌اند از: اعتقادی، مناسک، فکری، پیامدی و تجربی. در بعد اعتقادی، باورهایی را دربر می‌گیرد که انتظار می‌رود پیروان آن دین، بدان‌ها اعتقاد داشته باشند. اعتقادات از مقوله حکم و قضاوت است، نه احساس، و ارزش غایی اعتقادات با اعمال و تجربه‌های دینی و تجلی پیامدهای مثبت آنان در حیات مادی و معنوی مسلمانان، پیوند تنگاتنگ دارد. در بعد مناسکی، اعتقادات، افق دین‌داری معتقدان و ضرورت وجود روش‌هایی برای وصول به امر مقدس یا حق را می‌نمایانند، اما فضیلت دین‌داری، عمل به اعتقادات و شعائر است، نه صرف باور به آنها. اعمال دینی مشخصی را که انتظار می‌رود پیروان هر دین آنها را به‌جا آورند، دربر می‌گیرد. بعد فکری یا دانش دینی، شامل اطلاعات و دانش اساسی در مورد اصول عقاید دینی و کتب مقدس است، که انتظار می‌رود پیروان آنها را بدانند. این بعد، معرف مناسبی برای سنجش میزان دین‌داری فرد نیست، مگر اینکه گرایش‌های فرد را در سایر ابعاد دینی، به‌خصوص در بعد اعتقاد دینی در نظر بگیریم. مهم‌ترین کارکرد دین، تجلی آثار مثبت و متعالی آن در حیات مادی و معنوی دین‌داران است و مقدار ارزش اعتقادات، اعمال تجارب دینی در کفه ترازوی پیامدهای آنها تعیین می‌گردد. تأثیر این بعد تا آنجاست که حتی دین را به محک دآوری و ارزش‌گذاری می‌کشاند و می‌تواند هم عمل گرایش‌پذیرش دین را فراهم آورد و هم اسباب گریز و ستیز با آن را؛ از این‌رو انتظار می‌رود پیامدهای اعتقاد، عمل و تجربه دینی در زندگی فردی و روابط اجتماعی پدیدار گردد؛ مثل احوال درونی و همبستگی اجتماعی، ایمان قلبی و مدارای مردمی، مهرورزی و حق‌گذاری، دادگستری و ظلم‌ستیزی، پرهیز از جنگ و خون‌ریزی و... تجربه دینی یکی از ابعاد دین‌داری و یکی از رویکردهای امروزی به پدیده دین است و اساس قرار دادن تجربه دینی است و بدون تجربه و احساس دینی، چیزی به نام دین باقی نمی‌ماند. اصطلاح تجربه دینی به‌معنای خاص و دقیق آن برای هرگونه تجربه‌ای که آدمی در ارتباط با حیات دینی خود دارد؛ از جمله احساس گناه یا رهایی، وجد و سرور، ترس، شوق و تمنا، احساس امتنان و سپاس و مانند این‌ها به‌کار می‌رود. تجربه دینی، تجربه اصلی و محوری است؛ تجربه‌ای که در آن، آگاهی به خدا با چنان قوت وحدتی، توجه آدمی را معطوف می‌کند، که فی‌الحال هر چیز دیگری محو می‌شود. در چنین تجاربی انسان خود را در حضور خدا احساس می‌کند، تا حد زیادی به همان سان، که کسی احساس کند. چیزی پوستش را می‌فشارد، و شکل، بافت و دمای آن چیز را دریابد.

در پژوهش حاضر یکی از ابعاد الگوی نقش و کارکردهای دین‌داری در پیشرفت تحصیلی، «یادگیری» است. این یافته با پژوهش خلید و دیگران (۲۰۲۰)، حسنی (۱۳۹۷) و پرسا (۱۳۹۷) هم‌راستا می‌باشد. در تبیین این یافته می‌توان گفت عوامل مؤثر بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی، بسیار گسترده است و شناسایی این عوامل در رفع مشکلات و نارسایی‌های موجود در نظام آموزشی مهم است. افراد به تناسب تفاوت‌های فردی خود از سبک‌های یادگیری متفاوتی برای یادگیری بهره می‌جویند. معلمان باید در فرایند آموزش، نیازهای یادگیری دانش‌آموزان را در نظر بگیرند. مطالعه عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی مسئله‌ای پیچیده است؛ زیرا پیشرفت اصلی و چندبعدی به جسم، اجتماع، شناخت و مسائل عاطفی

فراگیران مربوط است. در زمان‌های دور بسیاری از پژوهشگران بر اثر توانایی‌های ذهنی و شناختی بر پیشرفت تحصیلی تأکید داشتند. بنابراین می‌توان گفت بین رشد شناختی و پیشرفت تحصیلی در مدارس رابطه وجود دارد. به این ترتیب که دانش‌آموزان و فراگیران دارای رشد ذهنی بالا از پیشرفت تحصیلی مناسب و خوبی در مدرسه برخوردارند، اما فراگیرانی که رشد شناختی در مرحله عینی دارند، فقط از مفاهیم سطح عملیات عینی برخوردارند و تقریباً قادر به درک هیچ‌یک از مفاهیم انتزاعی نخواهند بود؛ همچنین اگرچه هوش و سطح توانایی فراگیران در پیش‌بینی موفقیت تحصیلی در مدارس از اهمیت قابل ملاحظه‌ای برخوردار است، ولی توانایی‌های ذهنی و شناختی آنان با پیشرفت تحصیلی رابطه دارند و تا حدود زیادی آن را پیش‌بینی می‌کنند. به همین دلیل دقت به عوامل غیرشناختی هم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

در پژوهش حاضر یکی از ابعاد الگوی نقش و کارکردهای دین‌داری در پیشرفت تحصیلی، «مشکلات یادگیری» است. یافته این پژوهش با یافته کاوه و دیگران (۱۳۹۶) هم‌راستاست. در تبیین این نتایج می‌توان گفت که گرایش به دین، هم‌زمان و همراه با پیدایش انسان بوده، به‌صورتی که هیچ سرزمین و اقوامی در هیچ زمانی از تاریخ، عاری از مظاهر دین و دین‌داری نبوده. تربیت هم به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی فرهنگ و تمدن بشری، پیوندی انکارناپذیر با «دین» داشته است. از سویی یکی از جنبه‌های تربیت انسان، توجه به پرورش و تربیت دینی اوست. تربیت وقتی بر اساس دین باشد و با اعتقاد و اخلاق مذهبی هم‌ریشه گردد، می‌تواند تربیتی جامع و کامل و تضمین‌کننده سعادت بشر در دنیا و آخرت باشد. به اعتقاد یک مسلمان واقعی، هر تربیتی که جنبه دینی یا ماهیت دینی نداشته باشد، ناقص، صوری و بی‌دوام است. در برخی آیات قرآن نیز فلسفه خلقت بشر، معنویت و قرب الهی مطرح شده، و منظور این است که با تربیت دین اسلام، شاکله انسانی در وجود او کامل شکل گرفته و رفتارهای دینی ریشه‌دار، در او به فعلیت درآمده است. بنابراین انسان‌ها در کنار تربیت دینی و اخلاقی، از رذائل و صفات نکوهیده‌هایی یافته و به فضائل و خصلت‌های ستوده آراسته می‌شوند. بر این اساس شاید کمتر کسی درباره ضرورت و لزوم تربیت دینی شک کند؛ زیرا با اندکی تفکر روشن می‌شود که سعادت انسان در گرو تربیت دینی اوست. مشخص کردن رابطه دین‌داری با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و ارائه مدل در این زمینه، فاصله بین ابعاد مختلف دین‌داری و رشد علمی در مدارس را مشخص می‌کند و مسئولین را در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی برای جلوگیری از شکاف بین ابعاد علمی و دینی در مدارس را یاری می‌رساند. تربیت دینی با توجه به کارکردهای فراوانی که در دوره‌های مختلف زندگی دارد، در بسیاری از جوامع بشری همواره یکی از ابعاد مهم تربیتی بوده است. این امر، به‌ویژه در دوران کودکی، که یکی از دوره‌های تأثیرگذار تربیتی است، از اهمیت بیشتری برخوردار است. بنابراین مربیانی که تربیت دینی کودکان دغدغه اصلی آنان است، با دو چالش اساسی مواجه‌اند: اولین چالش، شناخت صحیح محتوای تربیت دینی متناسب با سن کودک است و دومین چالش، روش تربیت دینی متناسب با ویژگی‌های روان‌شناختی در سنین کودکی است. در متون دینی، محتوای تربیت تا حدود زیادی مطرح شده است. تا کنون نظریه‌های گوناگونی نیز در حوزه رشد دین، با توجه به ویژگی‌های روان‌شناختی کودکان، مطرح شده است.

در پژوهش حاضر یکی دیگر از ابعاد الگوی نقش و کارکردهای دین‌داری در پیشرفت تحصیلی، استفاده از «روش تدریس» است. این یافته با یافته‌های قناعت و حبیب‌زاده (۱۳۹۹)، ذوالفقاری و دیگران (۱۳۹۹)، قاسمی ارجاسب و دیگران (۱۳۹۸) و جمشید زهی و همدار (۱۳۹۸) هم‌راستا است. در تبیین این پژوهش می‌توان گفت که تاریخچه مطالعات نشان می‌دهد روش‌های تدریس در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است. در فرایند تدریس تنها انتقال واقعیت‌های علمی به دانش‌آموزان نیست، بلکه باید موقعیت و شرایط مطلوب یادگیری را فراهم نمایند و چگونه اندیشیدن و چگونه آموختن را به شاگردان بیاموزند؛ یعنی کار معلم نه تنها انتقال دانش، بلکه پرورش توان تفکر منطقی و پرورش شخصیت سالم است و معلمان موفق برای شاگردان خود تنها عرضه‌کننده مطالب تخصصی نمی‌باشند، بلکه به شاگردان خود مطالب شناختی و اجتماعی و نحوه استفاده مؤثر از آنها را می‌آموزند. در آموزش و پرورش نقش نیروی انسانی به‌خصوص معلم از مهم‌ترین عوامل مؤثر در رشد و توسعه کیفی و محتوایی تربیت به‌شمار می‌آید. شیوه‌های تدریس معلمان به‌عنوان عامل تعیین‌کننده در موفقیت دانش‌آموزان باید از نزدیک مورد بررسی قرار گیرد. اعتقاد ما این است که کمک به معلمان برای پیاده‌سازی و بهبود شیوه‌های مرتبط با اثربخشی بالاتر می‌تواند موجب بهبود دستاوردها و پیشرفت‌های بیشتر دانش‌آموزان شود.

در پژوهش حاضر یکی از ابعاد الگوی نقش و کارکردهای دین‌داری در پیشرفت تحصیلی، «تربیت» است. این یافته با یافته‌های ادیب و همکاران (۱۳۹۹) و عبداللّهی مقدم (۱۳۹۵) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت که پیشرفت تکنولوژی، صنعت، بهداشت و علوم مختلف مدیون سواد و تحصیلات تک‌تک افراد جامعه است و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در مقاطع مختلف رشد جسمی، روانی، اجتماعی نیازمند دارا بودن نگرش مثبت به رشته تحصیلی و انگیزه‌های قوی است. پیشرفت تحصیلی فرزندان همواره از دغدغه‌های اصلی والدین می‌باشد؛ همچنین پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ممکن است به دلایل مختلف و تحت تأثیر عوامل گوناگون با مشکل مواجه شود؛ بنابراین شناسایی عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی، یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین فعالیت‌ها در هر نظام آموزشی است. لذا خانواده نخستین نهاد زندگی اجتماعی کودک است که در شکل‌گیری عادات، اندیشه‌ها و رفتار و دیدگاه‌های اجتماعی او نقش مهمی دارد. به بیان دیگر، محیط خانواده اولین محیطی است که الگوهای جسمی، عاطفی و شخصیتی فرد در آن پی‌ریزی می‌شود و نقش مهمی در تعالی و پیشرفت فرد ایفا می‌کند. سواد و تحصیلات خانواده یکی از عوامل مهم پیشرفت بشر در جهان امروز است. خانواده به‌ویژه در سن حدود یک‌سالگی تا دوسالگی مهارت‌هایی به کودک آموزش می‌دهند که در ارتباط با کار مدارس نقش مهمی دارند. این مهارت‌ها شامل زبان، توانایی یادگیری از افراد بزرگسال، نیاز به پیشرفت، عادت به کار و فعالیت و توجه به وظایف است. هر خانواده‌ای در آموزش این مهارت‌ها به کودکان با هم تفاوت دارند، ولی نتیجه فعالیت بعضی از خانواده‌ها در مهارت‌ها و توانمندی‌های دیگر قابل بررسی است. نتیجه بعضی از پژوهش‌ها نشان می‌دهد، بخشی از تغییرات پیشرفت تحصیلی به‌ویژه تغییرات توانایی‌های کلاسی در کودکان ناشی از تفاوت‌های خانواده‌هاست.

- ادیب، منیره و دیگران (۱۳۹۹). بررسی تأثیر صدق اخلاقی در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. هفتمین همایش علمی پژوهشی و توسعه و ترویج علوم تربیتی و روان‌شناسی. تهران <https://civilica.com/doc/1179420>.
- افشانی، سیدعلیرضا و شیرازی محمدآباد، حمیده (۱۳۹۵). رابطه دین‌داری و سلامت اجتماعی زنان شهر یزد. *پیاورد سلامت*، ۱۱(۲)، ۷۴-۶۶.
- برزگر بفرویی، کمال و توکلی بنیزی، مهناز (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین ابعاد دین‌داری از منظر نهج البلاغه و رفتار شهروندی سازمانی (مطالعه موردی: کارکنان دانشگاه یزد). *اسلام و علوم اجتماعی*، ۹(۱۷)، ۷۱-۹۲.
- پرسا، معصومه (۱۳۹۷). بررسی رابطه اعتقاد به آموزه‌های دینی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دختر (مورد مطالعه: دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت). *دومین کنفرانس دانش و فناوری روان‌شناسی، علوم تربیتی و جامعه‌شناسی ایران*. تهران.
- تاتار، حسنعلی و فتحی، سروش (۱۳۹۵). بررسی نقش دین بر همبستگی اجتماعی در بین شهروندان شهر تهران. *پژوهش اجتماعی*، ۳۰(۸)، ۳۱-۶۴.
- تقی‌پور، حسینعلی و دیگران (۱۳۹۶). دانش محتوایی روش‌های معلمی و تأثیر آن بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. *کنفرانس پژوهش‌های نوین ایران و جهان در مدیریت، اقتصاد، حسابداری و علوم انسانی*. شیراز.
- تموک، فاطمه و دیگران (۱۴۰۲). اثربخشی توان‌بخشی شناختی رایانه‌ای بر فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان. *راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۱۱(۲۰)، ۱۲۳-۱۴۱.
- جعفری سرخه‌دیزج، سعیده (۱۴۰۰). بررسی رابطه کمال‌گرایی والدین و پیشرفت تحصیلی فرزندان. *اولین کنفرانس بین‌المللی علوم تربیتی، روان‌شناسی و علوم انسانی*. <https://civilica.com/doc/1218413>.
- حسینی، راضیه و دیگران (۱۳۹۹). نگرشی بر کارکرد دین در مدیریت خانواده در مقایسه با رویکرد فمینیسم از منظر قرآن. *اسلام و مطالعات اجتماعی*، ۱(۱)، ۱۷۹-۲۰۶.
- حسینی، کاظم (۱۳۹۷). بررسی رابطه باورهای دینی خانواده با تربیت دینی، قانون‌گرایی و پیشرفت تحصیلی نوجوانان شهرستان مریوان در سال ۹۶. *سومین کنفرانس توانمندسازی جامعه در حوزه علوم انسانی و مطالعات روان‌شناسی*. تهران.
- ذوالفقاری، اکبر و دیگران (۱۳۹۹). فراتحلیل نقش مؤلفه‌های دین‌داری در احساس امنیت اجتماعی. *امنیت ملی*، ۳۸(۱۰)، ۶۹-۹۸.
- رهنمایی، سیداحمد (۱۳۹۷). نقد نظریه روان‌شناختی رشد دین‌گلدمن با نگرش به اصول تربیت دینی در کودکان از دیدگاه اسلام. *اسلام و پژوهش‌های تربیتی*، ۵۶(۱)، ۱۰-۴۱.
- رویایی، زهرا و دیگران (۱۴۰۲). بازی چرخ گردون انگیزش و مشغولیت تحصیلی با دل دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین: افزایش شناخت‌ها و رفتارهای سازگار و کاهش ناسازگارها. *راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۲۰(۶۷)، ۱۱-۹۱.
- شاه‌آبادی، محمدحسین (۱۳۹۶). معناشناسی واژه‌های قرآنی سکنیه با روش تفسیر قرآن به قرآن. *مبلغان*، ۱۹(۲۲۰)، ۱۳-۲۱.
- عبداللهی مقدم، مریم (۱۳۹۵). رابطه فضیلت‌های اخلاقی و وضعیت آموزشی در دانش‌آموزان پایه نهم متوسطه/اخلاق، ۶(۲۳)، ۸۹-۱۰۱.
- قاسمی، ارجاسب و دیگران (۱۳۹۸). بررسی تأثیر روش تدریس همیاری بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در درس علوم تجربی (مورد مطالعه: دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی شهرستان مسجد سلیمان). *پژوهش در هنر*، ۷(۲۱)، ۱۸۹.
- قناعت، حسین و حبیب‌زاده، عباس (۱۳۹۹). تأثیر روش تدریس کلاس واژگون بر پیشرفت تحصیلی و نگرش دانش‌آموزان در درس ریاضی. *پژوهش در برنامه‌ریزی*، ۲(۴)، ۱۸۳-۱۹۶.

کاوه، لیلا و دیگران (۱۳۹۶). بررسی انحرافات اجتماعی در قرآن و پیامدهای آن در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان دلفان در سال تحصیلی ۹۴-۹۵. *پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری*، ۲(۸)، ۶۷-۷۶.

کریم‌زاده، نازنین و دیگران (۱۳۹۹). تفاوت‌های جنسیتی: رابطه بین نگرش مذهبی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان. *راهنمای آموزش در علوم پزشکی*، ۱۳(۱)، ۲۶-۳۲.

کریمی، علی و فدایی دولت، ایوب (۱۳۹۷). بررسی تأثیر سطح سواد والدین بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. *پژوهش‌نامه مطالعات راهبردی علوم انسانی و اسلامی*، ۱۲(۲)، ۱۹-۱۱.

نوربخش، یونس و اویسی فردویی، قاسم (۱۳۹۵). دین‌داری و الگوی تربیتی خانواده (بررسی تأثیرات خانواده بر رفتار دینی نوجوانان در شهر تهران). *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۷(۱)، ۲۸۳-۳۱۴.

یزدخواستی، علی و دیگران (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر تربیت دینی دانشجویان دانشگاه کاشان. *مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۳(۹)، ۱۲۹-۱۵۲.

- Aristovnik, A., Keržič, D., Ravšelj, D., Tomaževič, N., Umek, L. (2020). Impacts of the COVID-19 Pandemic on Life of Higher Education Students: A Global Perspective. *Sustainability*, 12(20), 1-11. <https://doi.org/10.3390/su12208438>.
- Azizi, M. N., Ishak, Z. & Hilmi, F. (2022). Religiosity, emotional intelligence, and academic achievement among university students during the Covid-19 pandemic. *International Journal of Education, Psychology and Counseling*, 7(45), 299-319.
- Bryant, R. A. (2019). Post-traumatic stress disorder: a state-of-the-art review of evidence and challenges. *World Psychiatry: Official Journal of the World Psychiatric Association (WPA)*, 18(3), 259-269.
- Chang, M-C., Chen, P-F., Lee, T-H., Lin, C-C., Chiang, K-T., Tsai, M-F., Kuo, H-F., Lung, FW. (2021). The Effect of Religion on Psychological Resilience in Healthcare Workers During the Coronavirus Disease 2019 Pandemic. *Frontiers in Psychology*, 12, 1-8.
- Cotán, A., Aguirre, A., Morgado, B. (2021). Methodological Strategies of Faculty Members: Moving toward Inclusive Pedagogy in Higher Education *Sustainability* 2021, 13(6), 3031; <https://doi.org/10.3390/su13063031>.
- Dreyer, L., Mostert, Y. & Gow, M. A. (2020). The promise of equal education not kept: Specific learning disabilities–The invisible disability. *African Journal of Disability*, 9(1), 1-10.
- Dominguez, R. & Lopez-Noval, B. (2020). Religiosity and Life Satisfaction Across Countries: New Insights from the Self-Determination Theory. *Journal of Happiness Studies*, 22(3), 1165-1188.
- Di Fabio, A. & Kenny, M. E. (2016). Promoting Well-Being: The Contribution of Emotional Intelligence. *Frontiers in Psychology*, 17(7), 1-13. doi: 10.3389/fpsyg.2016.01182
- Edara, I. R., del Castillo, F., Ching, G. S. & del Castillo, C. D. (2021). Religiosity, Emotions, Resilience, and Wellness during the COVID-19 Pandemic: A Study of Taiwanese University Students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(12), 1-21.
- Farhan, Fikri & Rofi'ulmuiz, M. (2021). Religiosity and emotional intelligence on Muslim student learning achievement. *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)*, 10, 404-411.

- Harmell, A. L., Chattillion, E. A., Roepke, S. K., Mausbach, B. T. (2011). A review of the psychobiology of dementia caregiving: a focus on resilience factors. *Current Psychiatry Reports*, 13(3), 219-224.
- Huber, S. & Huber, O. W. (2012). The Centrality of Religiosity Scale (CRS). *Religions*, 3(4), 710-724.
- Hughes, K. C. & Shin, L. M. (2011). Functional neuroimaging studies of post-traumatic stress disorder. *Expert review of neurotherapeutics*, 11(2), 275-285.
- Horwitz, I. M. (2021). Religion and Academic Achievement: A Research Review Spanning Secondary School and Higher Education. *Review of Religious Research*, 63(1), 107-154. <https://doi.org/10.1007/s13644-020-00433-y>
- Ekpenyong, E. I., Meremikwu, A. N., Sifon, A. U. (2020). Influence of students' religiosity on their academic achievement in Mathematics in Calabar Metropolis of Cross River state, Nigeria. *Prestige Journal of Counselling Psychology*, 3(2), 127-137.
- Efiong Ibok Ekpenyong. Anne Ndidi Meremikwu. Sifon Alex Umoh (2020). Influence of students' religiosity on their academic achievement in Mathematics in Calabar Metropolis of Cross River state, Nigeria (2020). *Prestige Journal of Counselling Psychology*. *Prestige Journal of Counselling Psychology*, 3, 2, 127-137 September 2020. ISSN: 2651-5687 (Print) ISSN: 2651-5709 (Online)
- Imperatori, C., Bersani, F. S., Massullo, C., Carbone, G. A., Salvati, A., Mazzi, G., Cicerale, G., Carrara, A. & Farina, B. (2020). Neurophysiological correlates of religious coping to stress: a preliminary EEG power spectra investigation. *Neuroscience Letters*, 7(28), 1-13.
- Khalid, F., Mirza, S. S., Bin-Feng, C. & Saeed, N. (2020). Learning engagements and the role of religion. *Sage Open*, 10(1) 2158-2440, DOI:10.1177/2158244019901256
- Koenig, H. G. (2004). Religion, spirituality, and medicine: research findings and implications for clinical practice. *Southern Medical Journal*, 97(12), 1194-1200.
- Kong, F., Gong, X., Sajjad, S., Yang, K. & Zhao, J. (2019). How Is Emotional Intelligence Linked to Life Satisfaction? The Mediating Role of Social Support, Positive Affect and Negative Affect. *Journal of Happiness Studies*, 20, 2733-2745.
- Kowalczyk, O., Roszkowski, K., Montane, X., Pawliszak, W., Tylkowski, B. & Bajek, A. (2020). Religion and Faith Perception in a Pandemic of COVID-19. *Journal of Religion and Health*, 59(6), 2671-2677. doi: 10.1007/s10943-020-01088-3.
- MacCann, C., Jiang, Y., Brown, L., Double, K. S., Bucich, M. & Minbashian, A. (2020). Emotional intelligence predicts academic performance: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 146(2), 150-186.
- Mathur, A. (2012). Measurement and meaning of religiosity: A cross-cultural comparison of religiosity and charitable giving. *Journal of Targeting, Measurement and Analysis for Marketing*, 20(2), 84-95. . published online 30 April 2012 doi: 10.1057/jt.2012.6
- Melero Aguilar, N., Domenech Vidal, A. & Cabeza Ruiz, R. (2020). Beliefs and actions of university lecturers of sports sciences and physical activity regarding students' learning motivation. *Pedagogika*, 137 (1), 46-65.
- Milsom, A. & Sackett, C. (2018). Experiences of students with disabilities transitioning from 2-year to 4-year institutions. *Community College Journal of Research and Practice*, 42(1), 20-31.

- Moriña, A. & Biagiotti, G. (2022). Academic success factors in university students with disabilities: a systematic review. *European Journal of Special Needs Education*, 37(5), 729-746.
- Orr, A. C. & Goodman, N. (2010). PEOPLE LIKE ME DON'T GO TO COLLEGE: THE LEGACY OF LEARNING DISABILITY. *Journal of ethnographic & qualitative research*, 4(4), 1-9.
- Pargament, K. I. & Sweeney, P. J. (2011). Building spiritual fitness in the Army: an innovative approach to a vital aspect of human development. *The American Psychologist*, 66(1), 58-64.
- Park, C. L. (2005). Religion as a Meaning-Making Framework in Coping with Life Stress. *Journal of Social Issues*, 61(4), 707-729.
- Sarrionandia, A., Ramos-Díaz, E. & Fernández-Lasarte, O. (2018). Resilience as a Mediator of Emotional Intelligence and Perceived Stress: A Cross-Country Study. *Frontiers in Psychology*, (9)1-11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02653>
- Taub, M., Sawyer, R., Smith, A., Rowe, J., Azevedo, R. & Lester, J. (2019). The agency effect: The impact of student agency on learning, emotions, and problem-solving behaviors in a game-based learning environment. *Computers & Education*, 147(3), 335-346. DOI:10.1016/j.compedu.2019.103781
- Villani, D., Sorgente, A., Iannello, P. & Antonietti, A. (2019). The Role of Spirituality and Religiosity in Subjective Well-Being of Individuals With Different Religious Status. *Frontiers in Psychology*, 10(1525), 1-11.
- Zubairu, U. M. & Sakariyau, O. B. (2016). The relationship between religiosity and academic performance amongst accounting. *students*, 5(2), 165-173.